

ks. Henryk Sławiński

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

henryk.slawinski@upjp2.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-4290-6743>

„Homilie to często klęska”. Konieczność poprawy jakości homilii

 <https://doi.org/10.15633/ps.27306>

Ks. Henryk Sławiński – prof. dr hab., homileta i dyplomowany pedagog; prezbiter diecezji wrocławskiej. Kierownik dyscypliny „nauki teologiczne” na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, wykłada w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie. Redaktor naczelny kwartalnika „Polonia Sacra”. Przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich; członek Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk. Podejmuje badania nad teologią, źródłami i formą przepowiadania słowa Bożego; teologią krzyża i cierpienia, homiletyką amerykańską. Życiorys naukowy w: *Encyklopedia osobistości Rzeczypospolitej Polskiej*, British Publishing House, Warszawa 2020.

Article history • Received: 31 May 2023 • Accepted: 28 Aug 2023 • Published: 30 Sep 2023

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstract

“The Homily is a Disaster”. The Need to Improve the Quality of Homilies

This article deals with the newest history of the Church's efforts to improve the quality of homilies. The source material is the texts contained in documents from various synods in the 21st century dealing with the issue of homilies and documents from various stages of the synod on synodality, as well as the published results of research conducted by theologians in Poland on some given homilies. The conducted analyzes allows for the conclusion that the participants of the Holy Mass greatly appreciate listening to homilies and expect them, even on weekdays. A critical assessment of the quality of the homily concerns the poverty of doctrinal content, poor grounding in the celebrated mystery, and the lack of coherence of moral indications with the proclaimed message. In a short summary, some suggestions to improve the quality of homilies are proposed.

Keywords: homily, synodality, preaching, poland, francis

Abstrakt

„Homilie to często klęska”. Konieczność poprawy jakości homilii

Artykuł podejmuje najnowszą historię zabiegów Kościoła o poprawę jakości homilii. Materiałem źródłowym są teksty zawarte w dokumentach z różnych synodów w XXI wieku podejmujących kwestię homilii oraz dokumenty z różnych etapów synodu o synodalności, a także opublikowane owoce badań przeprowadzonych przez teologów w Polsce nad realnie wygłoszonymi homiliami. Przeprowadzone analizy pozwoliły stwierdzić, że uczestnicy mszy świętej bardzo sobie cenią słuchanie homilii i oczekują ich nawet w dni powszednie. Krytyczna ocena jakości homilii dotyczy ubóstwa treści doktrynalnych, słabego osadzenia w celebrowanym misterium, braku spójności wskazań moralnych z proklamowanym orędziem. W krótkim podsumowaniu zawarta jest propozycja poprawy jakości homilii.

Słowa kluczowe: homilia, synodalność, przepowiadanie, Polska, Franciszek

Czy homilie katolickie to klęska? Fakt, że tak często bywa stwierdził papież Franciszek 20 stycznia 2023 roku w czasie spotkania z grupą księży, diecezjalnych dyrektorów liturgicznych, którzy uczestniczyli w Rzymie w kursie Pełne uczestnictwo w akcji liturgicznej prowadzonym przez Papieski Instytut Liturgii na Uniwersytecie San Anselmo¹. Trzeba zauważyć, że od Soboru Watykańskiego II nastąpiło przewrócenie homilii jako integralnej części liturgii. Stolica Apostolska w wielu dokumentach przypominała o liturgicznej naturze homilii, doprecyzowywała, jakie są jej źródła i treść, a także wyjaśniała, kto może ją głosić. Jednakże czterdzieści lat po wspomnianym soborze, na początku pontyfikatu Benedykta XVI pojawiło się nowe wyzwanie: poprawa jakości homilii. Od tamtej pory zarówno w debatach synodalnych, jak i dokumentach Stolicy Apostolskiej oraz wypowiedziach papieża wyrażana jest troska o poprawę jakości homilii.

W tym opracowaniu najpierw zostanie przedstawiony krótki rys historyczny owego apelu o poprawę jakości homilii. Potem będzie zaprezentowana zwięzła analiza tekstów dotyczących homilii zawartych w dokumentach z różnych etapów najnowszego synodu o synodalności, ze szczególnym uwzględnieniem syntezy sporządzonej w Polsce. Następnie zostaną omówione owoce badań przeprowadzonych w Polsce nad realnie wygłoszonymi homiliami. Całość zwieńczona jest podsumowaniem.

1. Sugestie poprawy jakości homilii

Ważne i oryginalne przemyślenia dotyczące homilii zostały zaprezentowane podczas dwóch synodów biskupów: pierwszy dotyczył Eucharystii, drugi słowa Bożego. Homilia bowiem ma ścisłą więź zarówno z mszą świętą, jak i słowem Bożym. Synodalne wypowiedzi biskupów

1 C. Lamb, Catholic homilies are often a 'disaster' says Pope, „The Tablet”, 24.01.2023, <https://www.thetablet.co.uk/news/16448/catholic-homilies-are-often-a-disaster-says-pope> (28.05.2023). Spotkanie dotyczyło implementowania, czyli wprowadzania w życie soborowej reformy liturgicznej w poszczególnych diecezjach oraz formacji liturgicznej zgodnie ze wskazaniami zawartymi w liście apostolskim Franciszka *Desiderio desideravi* z 29 czerwca 2022 roku.

znalazły swój wyraz w adhortacjach papieskich będących owocem owych synodów.

1.1. Synod o Eucharystii (2005)

Podczas synodu o Eucharystii w 2005 roku prefekt Kongregacji Doktryny Wiary abp William Levada twierdził, że homilie muszą mieć odniesienie do Biblii i doktryny Kościoła² oraz pomagać wiernym w refleksji nad życiem. W jego przekonaniu, niedzielna msza święta jest idealnym momentem, by podczas głoszenia słowa nauczać wiernych o prawdach wiary katolickiej. Pouczające homilie są potrzebne, dlatego że nawet gorliwym wiernym brakuje wiedzy w zakresie wiary, co utrudnia przekazywanie jej własnym dzieciom, a nawet postępowanie zgodne z nią w codziennej aktywności zawodowej w zsekularyzowanym świecie. Innym ważnym celem homilii jest wzbogacenie wiernych o umiejętność wyrażania swojej wiary w warunkach codziennego życia i pracy. Również kard. Francis Arinze, ówczesny prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego, zauważył, że wielu katolików wykazuje znaczną ignorancję religijną, a nawet nie wierzy w realną obecność Jezusa Chrystusa w Eucharystii. Antidotum na to widział w formie głoszenia niedzielnej homilii, która dla większości wiernych stanowi jedyne w tygodniu pouczenie religijne. Obaj kardynałowie Arinze i Levada sugerowali opracowanie programu pastoralnego na kanwie roku liturgicznego i czytań z lekcjonarza, który umożliwiłby przedstawienie w ciągu trzech lat najważniejszych zagadnień doktryny katolickiej zawartych w Katechizmie Kościoła katolickiego³.

Wyraźny apel o „konieczność poprawienia jakości homilii”⁴ został wypowiedziany wprost przez Benedykta XVI w adhortacji *Sacramentum Caritatis* (22.02.2007). Papież uzasadniał tę konieczność wagą słowa Bożego oraz faktem, że homilia służy pełniejszemu zrozumieniu Słowa

2 H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i „Sacramentum Caritatis” do synodu o słowie Bożym i „Verbum Domini”, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2012), s. 38.*

3 *Prefect of Doctrinal Congregation Backs Better Homilies*, 7.10.2005, ZE05100705, <http://www.zenit.org/article-14195?l=english> (28.05.2023); por. H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii*, s. 40.

4 Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, 46.

przez wiernych, a więc rozumnemu aspektowi wiary, oraz jego oddziaływaniu na życie uczestników liturgii. Podkreślając katechetyczny i zachęcający cel homilii, Benedykt XVI zasugerował,

by wychodząc od trzyletniego cyklu lekcjonarza, przedstawiano wiernym w sposób właściwy homilie tematyczne, w których omówiono by w ciągu roku liturgicznego wielkie zagadnienia wiary chrześcijańskiej. Treść do nich należy czerpać w sposób pewny z Magisterium w oparciu o cztery „filary” określone przez Katechizm Kościoła katolickiego i niedawno ogłoszone Kompendium, a więc: wyznanie wiary, celebrowanie misterium chrześcijańskiego, życie w Chrystusie, modlitwa chrześcijańska⁵.

Poprawie jakości homilii, zdaniem papieża z Bawarii, służy dobre jej przygotowanie, które uwzględni liturgiczną naturę głoszonego słowa oraz jej cel intelektualny i wolitywny⁶. Oprócz wyjaśnienia tekstów świętych i ich aktualizacji w zgromadzeniu wiernych homilia powinna także „ułatwić zrozumienie sprawowanej tajemnicy, zachęcić do misji, przygotowując zgromadzenie do wyznania wiary, modlitwy powszechnej i liturgii eucharystycznej”⁷. Według Benedykta XVI na jakość homilii wpływa ściśle powiązanie jej z celebracją sakramentalną i życiem wspólnoty Kościoła, aby słowo Boże było dla niej wsparciem: intelektualnym (dzięki poznaniu Prawdy) i wolitywnym (przez motywowanie do dążenia do Dobra)⁸.

1.2. Synod o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła (2008)

Kwestia poprawienia jakości homilii ponownie doszła do głosu podczas kolejnego synodu biskupów: o słowie Bożym w życiu Kościoła w 2008 roku. Znalazła ona wyraz już w *Instrumentum laboris*, to jest w dokumencie inicjującym debatę synodalną⁹. Stwierdzono w nim:

5 Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, 46.

6 Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, 46.

7 Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 59.

8 Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, 46.

9 XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris*, 33, Città del Vaticano 2008, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20080511_instrlabor-xii-assembly_en.html (28.05.2023).

Homilia nie może się ograniczać wyłącznie do aspektu biblijnego, lecz powinna obejmować również podstawowe zagadnienia dogmatyczne i moralne¹⁰.

Niektórzy z uczestników synodu wskazali mankamenty homilii i przedstawili propozycje poprawy jej jakości¹¹. Na przykład bp Joseph Aké z Yamoussoukro zaliczył do mankamentów homilii w powszechnym przekonaniu, brak ukierunkowania na określony cel oraz to, że w żaden sposób nie poruszają słuchaczy¹²; bp Anton Leichtfried negatywnie ocenił homilie, które nie nawiązują ani do Ewangelii, ani do codziennego życia wiernych¹³; abp Donal Wuerl twierdził, że w refleksji nad fragmentami Biblii przewidzianymi w liturgii powinno być włączone bogate dwudziestowieczne doświadczenia Kościoła w interpretacji Pisma Świętego. Współczesnym sumą, skondensowaną prezentacją najważniejszych prawd wiary jest Katechizm Kościoła katolickiego i jego kompendium. Toteż lekcjonarz i katechizm powinny być postrzegane jako korelaty¹⁴. Kardynał Mark Ouellet za najistotniejszą kwestię w zakresie poprawy jakości homilii uznał to, by prowadziła ona słuchaczy do

10 XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris*, 37; por. H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii*, s. 41.

11 Por. XII Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, 5–26.10.2008, *Bulletin. The Word of God in the Life and Mission of the Church*, http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/bollettino_22_xii-ordinaria-2008_index_en.html (28.05.2023).

12 Wypowiedź J. Aké (biskupa Yamoussoukro) podczas synodu biskupów w dniu 13 października 2008, [00166-02.02] [IN142], [https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Joseph_AK%C3%89,_Bishop_of_Yamoussoukro_\(IVORY_COAST\)](https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Joseph_AK%C3%89,_Bishop_of_Yamoussoukro_(IVORY_COAST)) (28.05.2023).

13 Wypowiedź A. Leichtfrieda podczas synodu biskupów w dniu 13 października 2008, [00205-02.02] [IN174], [https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Anton_LEICHTFRIED,_Titular_Bishop_of_Rufiniana,_Auxiliary_Bishop_of_Sankt_P%C3%B6lten_\(AUSTRIA\)](https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Anton_LEICHTFRIED,_Titular_Bishop_of_Rufiniana,_Auxiliary_Bishop_of_Sankt_P%C3%B6lten_(AUSTRIA)) (28.05.2023); por. H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii*, s. 51.

14 Wypowiedź D.W. Wuerla (arcybiskupa Waszyngtonu) podczas synodu biskupów w dniu 8 października 2008, [00073-02.07] [IN056], [https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b08_02.html#H.E._Most._Rev._Donald_William_WUERL,_Archbishop_of_Washington_\(UNITED_STATES_OF_AMERICA\)](https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b08_02.html#H.E._Most._Rev._Donald_William_WUERL,_Archbishop_of_Washington_(UNITED_STATES_OF_AMERICA)) (28.05.2023); H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii*, s. 45.

spotkania z Chrystusem¹⁵. Tekst natchniony przez Ducha Świętego, wyjaśniany w sposób prosty i familijny, wpływa na to, że dochodzi do spotkania między Chrystusem i wspólnotą wierzących¹⁶. Z kolei bp Ricardo Blázquez Pérez z Bilbao podkreślił, że homilia zajmuje uprzywilejowaną pozycję w kościelnej posłudze słowa i jest jedną z najważniejszych służb, jaką biskup i prezbiter mogą oddać wspólnocie chrześcijan. Konieczne jest więc jej przygotowanie, a pomocą w nim mogą być trzy pytania, jakie głosiciel homilii powinien za każdym razem sobie stawiać: (1) Co mówią czytania, które będą proklamowane w celebracji?; (2) Co one mówią mi osobiście?; (3) Co powinienem powiedzieć uczestnikom Eucharystii?¹⁷. Australijski hierarcha, Marc Coleridge zauważył – podobnie jak kard. Francis Arinze na synodzie trzy lata wcześniej – że dla większości katolików celebracja niedzielnej Eucharystii z homilią jest jedynym momentem kontaktu ze słowem Bożym¹⁸.

Kwestia poprawienia jakości homilii i wykorzystania w niej szansy duszpasterskiego oddziaływania była dla Benedykta XVI na tyle doniosła, iż powrócił do niej w adhortacji *Verbum Domini* (30.09.2010). Papież z Bawarii powtórzył swoje słowa z adhortacji *Sacramentum Caritatis* o tym, że „ze względu na wagę słowa Bożego, rodzi się konieczność poprawienia jakości homilii”¹⁹. Według Benedykta XVI, „Homilia uaktualnia przesłanie Pisma Świętego, ażeby wierni mogli odkryć obecność

15 Por. Weltbischofssynode beklagt: Katholische Sonntagspredigt ist in Krise, 9.10.2008, <http://www.kath.net/detail.php?id=21039> (28.05.2023).

16 Wypowiedź M. Ouelleta (biskupa Quebec) podczas synodu biskupów w dniu 6 października 2008, *Report Before The Discussion Of The General Reporter*, [00009-02.22], [http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo4_02.html#Report_Before_The_Discussion_Of_The_General_Reporter,_H.Em._Card._Marc_Ouellet,_Archbishop_Of_Quebec_\(Canada\)](http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo4_02.html#Report_Before_The_Discussion_Of_The_General_Reporter,_H.Em._Card._Marc_Ouellet,_Archbishop_Of_Quebec_(Canada)) (28.05.2023); H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii*, s. 42.

17 Wypowiedź R. Blázquez Péreza (biskupa Bilbao) podczas synodu biskupów w dniu 7 października 2008, [00030-02.02] [IN004], http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo6_02.html (28.05.2023).

18 Wypowiedź M. B. Coleridge'a (arcybiskupa Canberra-Goulburn) podczas synodu biskupów w dniu 7 października 2008, [00021-02.05] [IN003], http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo6_02.html (28.05.2023).

19 Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, 46.

i skuteczność słowa Bożego w swoim codziennym życiu”²⁰. Owo uaktualnienie polega na wyrażeniu przesłania biblijnego językiem zrozumiałym dla słuchaczy²¹ i wskazaniu na obecność i zbawcze działanie Boga w danym momencie liturgii i ludzkiej historii²².

Po określeniu pozytywnych elementów służących poprawie jakości homilii Benedykt XVI wspominał:

Trzeba unikać homilii ogólnych i abstrakcyjnych, przysłaniających prostotę słowa Bożego, jak również bezużytecznych dywagacji, które mogą prowadzić do skupienia uwagi bardziej na kaznodziei niż na istocie ewangelicznego orędzia. Dla wiernych musi być jasne, że kaznodziei zależy na ukazaniu Chrystusa, który powinien być w centrum każdej homilii²³.

Mając na uwadze katechetyczny cel homilii, Benedykt XVI zachęcił do opracowania *Dyrektorium homiletycznego*²⁴.

1.3. Uwagi Franciszka o homilii

Przytoczona na początku artykułu uwaga Franciszka o tym, że często „homilia to często klęska” została uzupełniona bardziej szczegółowymi uwagami. We wspomnianym przemówieniu (20.01.2023) Franciszek wspominał o konieczności poprawy jakości wygłaszanych homilii oraz zaproponował, aby trwały „8–10 minut, nie więcej”²⁵. Wypowiedź szybko odbiła się szerokim echem w mediach. Przypomniano, że kwestia ja-

²⁰ Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 59.

²¹ Por. J. Twardy, *Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie*, Przemyśl 2009, s. 138–139.

²² Por. H. Sławiński, *Homilia wprowadzeniem w doświadczenie Boga a kontekst sekularyzmu*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 131; J. Wiśniewski, *Homilia w teorii i praktyce Benedykta XVI*, Kraków 2021, s. 30.

²³ Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 59.

²⁴ Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 60; por. M. Radej, *Potrzeba „Dyrektorium homiletycznego”*, „Polonia Sacra” 28 (2011), s. 187–204.

²⁵ Papież: *Kazanie ma trwać „8–10 minut”*, wystarczy jeśli wierni zapamiętają „jedną myśl”, <https://deon.pl/kosciol/papiez-kazanie-ma-trwac-8-10-minut-wystarczy-jesli-wierni-zapamietaja-jedna-mysl,2398433> (25.01.2023).

kości homilii jest tematem podejmowanym w debatach o synodalności Kościoła zarówno na poziomie krajowym, jak i kontynentalnym²⁶.

Papież przypomniał ponadto, że homilie to nie wykłady, stwierdzając:

Czasami słyszę, jak ktoś [mówi]: „Tak, byłem na Mszy w tej parafii... tak, dobra lekcja filozofii, czterdzieści, czterdzieści pięć minut...”. Osiem, dziesięć, nie więcej! I zawsze jedna myśl, jedno uczucie i jeden obraz. Niech ludzie zabiorą coś ze sobą do domu²⁷.

Franciszek nawiązał tu do rady starego mistrza homiletyki, którą przytoczył już w swojej programowej adhortacji *Evangelii gaudium*:

Tylko tytułem przykładu przypomnijmy kilka praktycznych narzędzi, które mogą ubogacić przepowiadanie i uczynić je bardziej atrakcyjnym. Jednym z koniecznych wysiłków jest nauczyć się posługiwania obrazami w przepowiadaniu, czyli przemawiać obrazami. Czasem używa się przykładów, aby uczynić bardziej zrozumiałym coś, co chce się wyjaśnić, ale te przykłady często odnoszą się tylko do rozumowania; natomiast obrazy pomagają w docenieniu i przyjęciu przesłania, które chcemy przekazać. Atrakcyjny obraz sprawia, że przesłanie jest odczuwane jako coś rodzinnego, bliskiego, możliwego, związanego z własnym życiem. Trafny obraz może doprowadzić do zasmakowania w przesłaniu, które zamierzamy przekazać, budzi pragnienie i motywuje wolę w kierunku Ewangelii. Dobra homilia, jak powiadała mi stary mistrz, powinna zawierać „jedną myśl, jedno uczucie i jeden obraz”²⁸.

Franciszek bardzo sobie ceni homilię. Wielokrotnie, zarówno przed objęciem posługi papieskiej, jak i podczas jej pełnienia podkreślał jej

²⁶ Zob. Papież: Kazanie ma trwać „8–10 minut”, wystarczy jeśli wierni zapamiętają „jedną myśl”, <https://deon.pl/kosciol/papiez-kazanie-ma-trwac-8-10-minut-wystarczy-jesli-wierni-zapamietaja-jedna-mysl.2398433> (25.01.2023); C. Lamb, *Catholic homilies are often a ‘disaster’ says Pope*, „The Tablet”, 24.01.2023, <https://www.thetablet.co.uk/news/16448/catholic-homilies-are-often-a-disaster-says-pope> (25.01.2023); J. McLellan, *Long homilies are ‘a disaster,’ keep it under 10 minutes, pope says*, “National Catholic Reporter”, 23.01.2023, <https://www.ncronline.org/vatican/vatican-news/long-homilies-are-disaster-keep-it-under-10-minutes-pope-says> (29.01.2023).

²⁷ C. Lamb, *Catholic homilies are often a ‘disaster’ says Pope*, „The Tablet”, 24.01.2023, <https://www.thetablet.co.uk/news/16448/catholic-homilies-are-often-a-disaster-says-pope>.

²⁸ Franciszek, *Evangelii gaudium*, 157.

znaczenie duszpasterskie i apelował, by była – zgodnie ze swoją grecką etymologią – jak serdeczna rozmowa rodzinna, głoszona z radością, zrodzona z doświadczenia i przeżywania wiary, a także z towarzyszenia ludziom i dobrze przygotowana²⁹.

Warto jeszcze dodać, że Franciszek wprowadził w życie inspiracje swojego poprzednika Benedykta XVI, które zawarł w opublikowanym w 2014 roku *Dyrektorium homiletycznym*³⁰. Potrzeba bardziej szczegółowych badań, które pozwoliłyby stwierdzić, na ile ten dokument przychylnie się do poprawy jakości homilii w praktyce.

2. Homilia w dokumentach drogi synodalnej przed synodem o synodalności

Warto postawić pytanie o to, w jaki sposób postrzegany jest potencjał homilii w dokumentach ujawniających samoświadomość Kościoła w zainicjowanej przez papieża Franciszka w kwietniu 2021 roku drodze synodalnej całego Ludu Bożego³¹. Już w konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* (15.09.2018) papież Franciszek przekształcił Synod Biskupów z kilkutygodniowego wydarzenia w kilkuletni proces z szerszym udziałem ludu Bożego. Oficjalna inauguracja drogi synodalnej odbyła się w dniach 9–10 października 2021 roku w Watykanie, a tydzień później – we wszystkich diecezjach katolickich na świecie. Etap diecezjalny trwał do 15 sierpnia 2022 roku. Po nim opracowano syntezy krajowe.

Podstawowe pytanie procesu synodalnego brzmi:

jak dzisiaj, na różnych poziomach (od lokalnego do powszechnego), realizuje się owo „podążanie razem”, które pozwala Kościołowi głosić Ewangelię, zgodnie

29 Por. G. Heille, *The Preaching of Pope Francis: Missionary Discipleship and the Ministry of the Word*, Minnesota, Collegeville 2015; H. Sławiński, *Inspiracje Franciszka dla posługi słowa*, „Polonia Sacra” 25 (2021) nr 4, s. 43–62; H. Sławiński, *Język współczesnego przekazu Ewangelii z uwzględnieniem sugestii papieża Franciszka*, „Roczniki Teologiczne” 61 (2014) nr 12, s. 53–71.

30 Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Dyrektorium homiletyczne*, 29.06.2014, Poznań 2015; H. Sławiński, *Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”*, „Polonia Sacra” 40 (2015), nr 3, s. 155–176.

31 Por. *Vademecum Synodu o synodalności*, 1.4, [https://synod.mkw.pl/o-synodzie/vademecum-synodu-o-synodalnosci/\(15.07.2023\)](https://synod.mkw.pl/o-synodzie/vademecum-synodu-o-synodalnosci/(15.07.2023)).

z powierzoną mu misją, i do podjęcia jakich działań zaprasza nas Duch Święty, abyśmy wzrastali jako Kościół synodalny?³²

Pytanie jest typowo pastoralne i homiletyczne. Poszukiwano na nie odpowiedzi na różnych poziomach: diecezjalnym, krajowym, kontynentalnym. Ostatnim, który jeszcze trwa, jest poziom powszechny.

2.1. Homilia w syntezie krajowej w Polsce (2022)

Na uwagę zasługuje synteza krajowa sporządzona na podstawie ankiet przeprowadzonych w diecezjach w Polsce. Jest w niej obszerny fragment będący zbiorem uwag i oczekiwań słuchaczy wobec homilii. Dostrzeżone w niej konieczność poprawy jakości homilii:

W trakcie synodu wybrzmiał problem niskiego poziomu głoszonych homilii. Podnoszono kwestię nieumiejętnego prezentowania katolickiej nauki społecznej, przez co wiele osób podejmowanie tej tematyki odbiera jako głoszenie kazań politycznych, niekiedy wręcz z personalnymi odniesieniami. Zniechęca również moralizatorski ton homilii, w których nie ma miejsca na Dobrą Nowinę i kerygmat. Księża w wielu przypadkach są nieprzygotowani do głoszenia słowa Bożego. W kazaniach często brakuje nie tylko głębokiego wyjaśnienia czytanego Słowa oraz prawd wiary, ale też jakiegokolwiek odniesienia do Biblii. Celebransi nierzadko czytają cudze teksty, ściągnięte z Internetu, głoszą zbyt krótkie lub zbyt długie i zawiłe kazania lub homilie, lekceważąc lub nawet obrażając w ten sposób słuchaczy. Wierni bardzo cenią te miejsca, gdzie w czasie Mszy Świętej codziennie jest głoszona krótka homilia, w której wyjaśnia się czytane słowo Boże. Podkreślano potrzebę głoszenia krótkich homilii w dni powszednie, „codzienne, chociaż trzyminutowe rozważanie słowa Bożego”. Wierni zwracali też uwagę na niezrozumienie znaków liturgicznych. Dlatego postulują wprowadzanie komentarzy oraz katechez liturgicznych³³.

Synteza krajowa wskazuje na potrzebę lepszego przygotowania głosicieli homilii w zakresie katolickiej nauki społecznej. Wyraźny jest też

³² Por. *Vademecum Synodu o synodalności*, 1.3.

³³ Synod 2021–2023. Synteza krajowa. Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo, misja, koordynacja A. J. Galbas, Ruda Śląska 2022, s. 21.

postulat odpowiedniego przekazu prawd moralnych, na zasadzie prośby czy rozkazu – jak to czynił wobec rodaków Jan Paweł II – a nie obcesowych stwierdzeń czy surowych nakazów. Ponadto przekaz tego, jak należy postępować powinien być poprzedzony zbawczym orędziem. W homiletyce reguła ta brzmi: indykatyw zbawczy poprzedza imperatyw moralny. Innymi słowy, tylko człowiek przemieniony łaską Bożą może wypełnić to, czego Bóg od niego oczekuje, zgodnie ze słowami modlitwy św. Augustyna z Hippony: „Boże, daj mi siłę, abym mógł zrobić wszystko, czego ode mnie żądasz. A potem żądaj ode mnie, czego chcesz”.

Osoby uczestniczące w konsultacjach i spotkaniach synodalnych oczekują od głosicieli homilii dobrego przygotowania. Wyrażają także, mimo wskazanych błędów, pragnienie słuchania homilii i to nie tylko podczas niedzielnych zgromadzeń eucharystycznych, ale codziennie. Istnieje więc wśród wiernych zapotrzebowanie na homilie.

2.2. Homilia w relacjach kontynentalnych

Po etapie krajowym synodu o synodalności 28 października 2022 roku rozpoczął się etap kontynentalny. Dokument roboczy – przygotowany przez sekretariat synodu dla etapu kontynentalnego na podstawie syntez wszystkich Konferencji Episkopatów Kościoła Powszechnego, a także Kościołów wschodnich i innych grup, jak instytuty zakonne i ruchy świeckich, podjął kwestię homilii w dwóch punktach: 64 i 93. Pierwszy z nich (nr 64) dotyczy kwestii pełnego i równego udziału kobiet w życiu Kościoła, a w tym także aktywnej roli kobiet w strukturach zarządzających organami kościelnymi i możliwość głoszenia kazań w parafiach przez kobiety z odpowiednim przygotowaniem. Natomiast nr 93 zwraca uwagę na słabą jakość przepowiadania: dystans między treścią kazań a pięknem wiary i konkretnością życia:

Jakość homilii jest niemal jednogłośnie wskazywana jako problem: wzywa się do „głębszych homilii, skoncentrowanych na Ewangelii i czytaniach dnia, a nie na polityce, posługujących się przystępnym i atrakcyjnym językiem, odnoszącym się do życia wiernych” (Kościół Maronicki)³⁴.

³⁴ General Secretariat of the Synod, Synod 2021–2024. For a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. “Enlarge the Space of Your Tent” (Is 54:2). Working Document for

Etap kontynentalny trwał do 31 marca 2023 roku. W tym czasie opracowano siedem syntez kontynentalnych: Europy, Oceanii, Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Azji, Afryki i Madagaskaru, Ameryki Północnej oraz Bliskiego Wschodu. Posłużyły one Sekretariatowi Generalnemu Synodu Biskupów pod przewodnictwem kard. Mario Grecha do opracowania dokumentu roboczego *Instrumentum laboris* wyznaczającego kierunek obrad synodalnych podczas sesji w październiku 2023³⁵. Drugą sesję przewidziano na 2024 rok.

Syntezy kontynentalne nie poświęciły homilii zbyt wielkiej uwagi. W syntezie europejskiej zwrócono uwagę na to, że „szczególny problem dotyczy homilii: trzeba «zwrócić uwagę na kształcenie i wspieranie kapłanów, którzy muszą być blisko ludu Bożego, [...] przez prostotę wypowiedzianych» (Mukaczewo)”³⁶. Zaangażowanie świeckich jest szansą wsparcia posługi wyświęconych, ale nie jej substytutem (Węgry)³⁷. Synteza z Bliskiego Wschodu bardzo lakonicznie nadmienia: „Jest też problem stylu, treści i celu homilii”³⁸. Synteza z Afryki nie podejmuje kwestii homilii, zwraca jednak uwagę na szersze zagadnienie inkulturacji Ewangelii, w tym również błędów, jakie popełniono podczas głoszenia Ewangelii, ignorując, potępiając lub tłumiąc pewne wartości kultury lokalnej przez kulturę zachodnią³⁹. Podobny problem dotyczący

the Continental Stage, Vatican City, October 2022, nr 64, 93, <https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/dcs/Documento-Tappa-Continental-EN.pdf> (25.01.2023).

³⁵ XVI Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris* na pierwszą sesję (październik 2023), https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/universal-stage/il/POL_INSTRUMENTUM-LABORIS.pdf (15.07.2023); Interwencja s. Nathalie Becquart XMCJ, nr 1, *Press Conference to present the conclusion of the second stage of the synodal process 2021–2024: the Continental Phase*, 20.04.2023, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2023/04/20/230420f.html> (13.05.2023); por. P. Bieliński, *Synod Biskupów 2021–2024 — na jakim etapie jesteśmy?*, 19.05.2023, <https://www.ekai.pl/synod-biskupow-2021-2024-na-jakim-etapie-jestesmy/> (15.07.2023).

³⁶ *Synod 2021–2024. European Continental Assembly. Concluding Dossier*, Prague, 5–12.02.2023, 68.

³⁷ *Synod 2021–2024. European Continental Assembly. Concluding Dossier*, 73.

³⁸ *Conclusions of the Continental Assembly of the Synod. Catholic Churches in the Middle East, “The name of the Church is Synod”*, 13–18.02.2023, Harissa-Lebanon 2023, 25.

³⁹ *Document of the African Synodal Continental Assembly*, 01–06.03.2023, Addis Ababa, Ethiopia 2023, 3.

inkulturacji Ewangelii, sformułowany bardzo ogólnie, został wskazany w syntezie z Azji: „Jesteśmy świadomi, że istnieje napięcie między kulturami azjatyckimi a naszymi formami wyrażania wiary, jeśli chodzi o języki, obrazy, a nawet koncepcje autorytetu i władzy”⁴⁰. W syntezie z Australii i Oceanii uzasadniano potrzebę dopuszczenia świeckich do wygłaszania homilii, podając argument, że liturgia powinna zawsze pozwalać na aktywne uczestnictwo i być otwarta dla wszystkich⁴¹. Pozostałe syntezy kontynentalne z Ameryki Północnej i z Ameryki Południowej nie podjęły kwestii homilii⁴².

Na uwagę zasługują jeszcze spostrzeżenia uczestników synodu w przestrzeni cyfrowej. Początkowo, przez pierwsze dwa i pół miesiąca, wzięło w nim udział 250 osób. Do 30 marca 2023 roku liczba uczestników przekroczyła 1000⁴³. Stwierdzili oni, że język używany w świecie cyfrowym jest łatwiejszy do zrozumienia, podczas gdy język używany w parafiach i homiliach jest odległy⁴⁴. Za jeden z powodów rezygnacji z osobistego udziału w życiu Kościoła wskazali nudne i długie homilie⁴⁵.

40 Synod 2021–2024. *For a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. The Asian Continental Assembly on Synodality*, 23–27.02.2023; Federation of Asian Bishops’ Conferences, *Final Document of the Asian Continental Assembly on Synodality*, 16.03.2023, 121, Bangkok (Thailand), s. 13, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/final_document/ACAS-Final-Document-16-Mar-2023.pdf (28.05.2023).

41 Federation of Catholic Bishops Conferences of Oceania, *Oceania Discernment on the Working Document for the Continental Stage* (5–10.02.2023), Fiji 2023, 132, c.

42 Por. United States Conference of Catholic Bishops, Canadian Conference of Catholic Bishops, Synod 2021–2024. *For a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. North American Final Document for the Continental Stage of the 2021–2024 Synod*; Bishops’ Conference, CELAM, *Final Document of the Synodal Continental Assembly of Latin America & Caribbean*, 25.04.2023.

43 Interwencja ks. prał. Lucio Adriána Ruiza, 1, *Press Conference to present the conclusion of the second stage of the synodal process 2021–2024: the Continental Phase*, 20.04.2023, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2023/04/20/230420f.html> (13.05.2023).

44 Synod 2021–2024. *The Church is Listening. Summary of the Continental Stage. Digital Synod*, March 30, 2023, <https://synod.org.pl/wp-content/uploads/2023/06/ENGLISH.pdf>, s. 4 (15.07.2023); zob. A. Kalbarczyk, *Przepowiadanie do młodzieży dzisiaj*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 11 (2016) nr 1, s. 253–264.

45 Synod 2021–2024. *The Church is Listening. Summary of the Continental Stage. Digital Synod*, s. 14. Widać tu echo spostrzeżenia Franciszka, który jako jeden z powodów dystansowania się ludzi, zwłaszcza młodych, do Kościoła widzi w „braku staranności

Inna konstatacja dotyczyła zapotrzebowania na spójność wyznawanej wiary z praktyką życia; chęć zobaczenia, jak to, co jest głoszone, wciela się w życie⁴⁶.

3. Jakość homilii głoszonych w Polsce

Warto skonfrontować doświadczenia słuchaczy i ich oczekiwania wobec homilii zawarte w syntezie krajowej w Polsce z owocami badań empirycznych. Badania takie, nad treścią i formą głoszonych realnie homilii, zostały przeprowadzone w ramach przygotowań do II Kongresu Teologii Praktycznej pod hasłem *Parafia jutra* (18–21 września 2023).

3.1. Opis przeprowadzonych badań

Materiał badawczy został dobrany przez teologów pastoralnych z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i udostępniony profesorom homiletyki z trzech Wydziałów Teologicznych w Krakowie, Katowicach i Lublinie. Na materiał źródłowy poddany badaniom złożyło się 38 video-rejestracji mszy świętych. Nie brano pod uwagę transmisji na żywo w Polsce, ale wszystkie nagrania transmisji niedzielnych mszy świętych dostępne w Internecie w okresie od 9 maja do 13 czerwca 2021 roku, czyli podczas czterech niedziel w roku liturgicznym B. Zostały one zarejestrowane w 38 parafiach należących do różnych 20 diecezji w Polsce⁴⁷. Wstępna analiza formalna wykazała, że w ośmiu nagraniach zamiast homilii odczytywany był list pasterski, a w dwóch nagraniach nie było homilii. Tak więc do dalszych analiz merytorycznych pozostawiono 28 wygłoszonych homilii. Dobrany materiał badawczy można określić jako całą populację; spełnia on kryterium reprezentatywności i intersubiektywnej powtarzalności.

w przygotowaniu homilii i głoszeniu słowa Bożego” oraz w trudnościach „Kościoła w uzasadnianiu swojego stanowiska doktrynalnego i etycznego wobec współczesnego społeczeństwa” (Franciszek, *Christus vivit*, 40).

46 Synod 2021–2024. *The Church is Listening. Summary of the Continental Stage*. Digital Synod, s. 16.

47 Szczegółowe omówienie badań zob.: S. Dyk, H. Sławiński, L. Szewczyk, *Przepowiadanie homilijne w Polsce. Analiza aspektów treściowych i formalnych wybranych homilii*, „*Collectanea Theologica*” 93 (2023) nr 2, s. 191–192.

3.2. Wnioski z badań przeprowadzonych nad jakością homilii

Badania przeprowadzone nad treścią faktycznie wygłoszonych homilii są wprawdzie fragmentaryczne, a przez to nie są miarodajne dla przepowiadania w Kościele rzymskokatolickim w Polsce. Niemniej dają one pewien realny obraz przepowiadania homilijnego i pozwalają na przedstawienie następujących wniosków.

Po pierwsze, można powiedzieć, że głosiciele homilii dobrze przyswoili sobie nauczanie Soboru Watykańskiego II na temat Pisma Świętego jako pierwszorzędnego źródła przepowiadania:

Święte Pisma zawierają [...] słowo Boga, a jako natchnione rzeczywiście są słowem Boga. Z tego powodu niech studium ksiąg świętych stanie się niejako duszą świętej teologii. Tym samym słowem Pisma skutecznie żywi się oraz święcie umacnia także posługa słowa, to jest kaznodziejstwo, nadto katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, w którym homilia liturgiczna powinna zajmować naczelne miejsce⁴⁸.

Większość, bo 90% spośród 28 analizowanych homilii nawiązuje do Ewangelii, której zasadniczą myśl głoszący przytacza własnymi słowami. Dwie homilie, to jest 7%, koncentrują się na wyjaśnianiu innych niż Ewangelia czytań biblijnych liturgii dnia. Jedna homilia pomija całkowicie czytania z dnia i znakomicie obrazuje rozumienie przepowiadania podczas liturgii w okresie poprzedzającym Sobór Watykański II. Jej autor, zasłużony, emerytowany proboszcz, rozpoczął swe wystąpienie od dwóch tekstów z początku Księgi Rodzaju i natychmiast przeszedł do opisu historii miasta, w którym znajdowała się parafia. Nakreślił bogatą panoramę najważniejszych historycznych i politycznych wydarzeń, jakie miały tam miejsce przez osiemset lat i wychwalał walorach wody powietrza w uzdrowisku. Jediną myślą teologiczną, poza wstępnymi cytatai biblijnymi, była zachęta do dziękowania Panu Bogu za wszystko.

Ujmując najogólniej, analiza homilii wykazała, że istota przesłania Ewangelii jest w nich przekazana, choć najczęściej zdawkowo, a następ-

48 Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*, 24; J. Kudasiewicz, *Pismo św. w teologii i duszpasterstwie: rys historyczno-metodologiczny*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 17.

nie aktualizowana do życia słuchaczy. Rzadkością jest pogłębiona analiza tekstów biblijnych. Zdarzyły się też sporadycznie błędy interpretacyjne. W jednym przypadku ewidentny był peryferyzm biblijny. W homilii na uroczystość Wniebowstąpienia autor akcentował kwestie nieistotne: zmienność życia i konieczność ciągłej gotowości na coś nowego w życiu, a zarazem fakt, że nie jesteśmy sami, że Bóg jest z nami.

Zdarzyła się też interpretacja bardzo subiektywna. W homilii na 11. Niedzielę zwykłą w roku B do przypowieści o ziarnku gorczycy i królestwie Bożym autor akcentował, że Szatan udowadnia, że człowiek jest do niczego albo podsyca postawę pychy, a przez przypowieść Pan Jezus mówi jak bardzo nas kocha: jesteśmy dla niego ważni i mamy pomagać innym i okazywać miłość grzesznikom.

Po drugie, według nauczania Soboru Watykańskiego II, w homilii należy z biegiem roku liturgicznego głosić „tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego”⁴⁹. Homilia nie jest wykładem, a głoszone w niej treści doktrynalne i moralne służą wprowadzeniu w misterium Chrystusa, bo jej zadaniem jest „dopomagać pełnemu zrozumieniu oraz oddziaływaniu słowa Bożego na życie wiernych”⁵⁰. Niemniej jednak trzeba pamiętać, że Objawienie jest przekazane przez Pismo Święte i żywą Tradycję Kościoła interpretowaną pod nadzorem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Urząd ten strzeże autentycznego sensu słowa Bożego i go wyjaśnia.

Element rozumowy w homilii jest ważny, bo służy zrozumieniu słowa Bożego, które jest przekazane przez Pismo Święte i i żywą Tradycję Kościoła interpretowaną pod nadzorem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Zarówno Pismo Święte, jak i różne teksty Tradycji Kościoła i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła stanowią istotne źródło treści homilii.

Gdy chodzi o analizowane homilie, należy przyznać, że są one poprawne pod względem doktrynalnym. Nie ma w nich ani treści sprzecznych z nauczaniem Kościoła, ani kwestii kontrowersyjnych, o których debatowano w niemieckiej „drodze synodalnej”⁵¹. Jednakże sama popraw-

49 Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, 52.

50 Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 59.

51 Por. S. Gądecki, List braterskiej troski Przewodniczącego Episkopatu ws. niemieckiej „drogi synodalnej”, 22.02.2022, <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-braterskiej-troski-przewodniczacego-episkopatu-ws-niemieckiej-drogi-synodalnej/> (30.08.2022).

ność teologiczna nie oznacza dobrej jakości homilii. Do największych mankamentów analizowanych homilii, obok zdawkowych interpretacji biblijnych, zalicza się ubóstwo doktrynalne, a więc bardziej niż skromny element katechetyczny.

W badanych homiliach pojawiły się tylko trzy nawiązania do tekstów patrystycznych, to jest do Listu do Diogneta; do słów św. Augustyna oraz św. Hieronima. Gdy chodzi z kolei o nauczanie papieży, są trzy wzmianki: myśl Pawła VI o tym, że słowa, pouczają, ale przykład pociąga; nauczanie Jana Pawła II z encykliki *Redemptor hominis*: „Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość”; i wreszcie przestroga Franciszka przed schizofrenią duchową: rozdarciem między życiem i wiarą. Tylko raz pojawia się cytat z pism teologicznych, a jest nim dzieło Tomasza à Kempis *O naśladowaniu Chrystusa*: „Bez miłości na nic się nie przyda uczynek zewnętrznie nadzwyczajny. Cokolwiek zaś z miłości czynimy, chociażby było małe i liche, wszystko staje się bardzo owocne”. W analizowanych homiliach zabrakło nawiązania do katechizmu i nauczania lokalnych biskupów czy konferencji episkopatu.

Gdy chodzi o „zasady życia chrześcijańskiego” (KL 52), które według nauczania Vaticanum II powinny być głoszone w homiliach, należy zauważyć, że prawie we wszystkich, z wyjątkiem dwóch, analizowanych homiliach zagadnienia moralne, czyli różne aspekty parenezy zostały uwzględnione. Jednakże rzadko były one wyprowadzane z ogłoszonego orędzia zbawczego⁵². Ponadto najczęściej sprowadzały się do ogólnych wskazań⁵³.

I wreszcie po trzecie, słabością analizowanych homilii jest mistagogia, czyli wprowadzenie w celebrowane misterium. Homilia jest integralną częścią nie tyle liturgii w ogóle, co konkretnej celebracji. Jako taka jest niepowtarzalna; dotyczy zawsze aktualnie przeżywanego momentu; jest częścią liturgii dnia⁵⁴. Uwypukla ona jakiś aspekt paschal-

52 S. Dyk, H. Sławiński, L. Szewczyk, *Przepowiadanie homilijne w Polsce*, s. 204.

53 S. Dyk, H. Sławiński, L. Szewczyk, *Przepowiadanie homilijne w Polsce*, s. 205.

54 Por. Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o należyтым wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii Inter oecumenici*, 26.09.1964, 55.

nego misterium Chrystusa, które jest zasadniczą treścią homilii⁵⁵. Jak dobitnie podkreślił Benedykt XVI: „Dla wiernych musi być jasne, że kaznodziei zależy na ukazaniu Chrystusa, który powinien być w centrum każdej homilii”⁵⁶.

Połowa spośród analizowanych homilii zawiera treści mistagogiczne rozumiane szeroko jako nawiązanie do liturgii, tajemnicy dnia, poszczególnych sakramentów oraz do wspólnoty Kościoła, choć niekiedy zaledwie wzmiankowane. Natomiast mistagogia ujęta szczegółowo, jako nawiązanie do wydarzenia zbawczego dokonującego się w danej celebracji misterium Chrystusa, wystąpiła średnio w co trzeciej z analizowanych homilii.

W jednej homilii, skądinąd bogatej w treści historyczne, kapłan opowiadał o św. Antonim z Padwy i o jego sanktuarium w Radechnicy, gdzie, zdaniem głoszącego, ludzie otrzymują wielkie łaski z cudownego źródła w pobliżu świątyni. Nie powiedział on natomiast o tym, że to msza święta jest najważniejszym spotkaniem z Jezusem Chrystusem, który jest źródłem wszelkich łask. Znamienne jest to, jak można karmić ludzi ciekawostkami marginalnymi w hierarchii prawd wiary, przy jednoczesnym pomijaniu prawd zasadniczych, centralnych⁵⁷.

Porównanie badań teologów z syntezą krajową sporządzoną w Polsce na podstawie ankiet przeprowadzonych wśród wiernych wykazuje częściowo zbieżność, a częściowo rozbieżność wniosków. Wspólna jest konstatacja o braku pogłębionych wyjaśnień tekstów biblijnych i prawd wiary, o braku więzi między wymaganiami moralnymi i orędziem biblijnym i o niewystarczającej mistagogii. Natomiast nie ma zgody, co do odniesień do Biblii. Synteza krajowa stwierdza za pomocą kwantyfikatora wielkiego, iż „często brakuje [...] jakiegokolwiek odniesienia do

55 Por.: Sobór Watykański II, *Sacrosanctum concilium*, 102; Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994, 1163; H. Sławiński, *Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym*, Kraków 2018, s. 153–160; S. Dyk, *Homilia. Droga do żywego poznania misterium Chrystusa*, Kielce 2016; S. Dyk, *Homilia w osmozie z teologią liturgiczną*, „Polonia Sacra” 21 (2017) nr 2, s. 27–43.

56 Benedykt XVI, *Verbum Domini*, 59; por. L. Szewczyk, *Recepcja liturgicznego wymiaru homilii*, Katowice 2003; L. Szewczyk, *Chrystocentryczne głoszenie zasad życia chrześcijańskiego*, w: *Głosimy Pana Jezusa Chrystusa. Treść przepowiadania*, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 173–196.

57 Por. H. Sławiński, L. Szewczyk, S. Dyk, *Przepowiadanie homilijne w Polsce*, s. 207–208.

Biblii”. Tymczasem badania teologów wykazały, że jest inaczej, bo aż 97% głosicieli nawiązuje do tekstów czytań, w tym w 90% do Ewangelii. Oczekiwania słuchaczy są zróżnicowane zarówno co do treści homilii, jak też długości jej trwania. Niemniej w dużej mierze opinie wiernych pokrywają się z analizą homilii dokonaną przez teologów.

Podsumowanie

O ile w pierwszych czterdziestu latach po Soborze Watykańskim II Stolica Apostolska doprecyzowywała głównie nauczanie dotyczące natury homilii i jej głosiciela, o tyle w ostatnich latach pojawiły się liczne wypowiedzi dotyczące konieczności poprawy jakości homilii. Przeprowadzone analizy: wypowiedzi biskupów uczestniczących w synodach biskupów, dokumentów papieskich, syntez krajowych i kontynentalnych w trwającym synodzie o synodalności, a także badania nad homiliami głoszonymi w Polsce pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków. Ludzie wierzący, uczestniczący we mszy świętej, cenią sobie słuchanie homilii i na nie czekają. Osoby uczęszczające na msze święte w dni powszednie oczekują, by krótkie homilie były głoszone codziennie. Istnieje zapotrzebowanie na wzbogacenie treści homilii o teksty zawarte w Katechizmie Kościoła i społecznym nauczaniu Kościoła. Należy w homiliach ukazywać Boże działanie w świecie i przekazywać Dobrą Nowinę o wyzwoleniu człowieka z grzechu. Walorem, który charakteryzuje dobrze przygotowaną homilię jest zachowanie jedności tematycznej: jedna myśl, jeden obraz, jedno uczucie. Język homilii powinien być prosty, obrazowy i wykorzystujący narrację. Przekaz powinien być przede wszystkim pozytywny i uwzględniający doświadczenia słuchaczy. Powinien też wyrażać szacunek wobec nich, czemu służy podkreślanie wolności i odpowiedzialności słuchaczy, co jest konsekwencją respektowania prawa człowieka do wolności sumienia i wyznania, a zarazem przeciwieństwem obcesowego prozelityzmu. Postulat poprawy jakości homilii nie zostanie zrealizowany bez permanentnej formacji duszpasterzy i akcentowania konieczności dobrego przygotowania homilii.

Bibliografia

- Aké J. (biskup Yamoussoukro), Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 13 października 2008, [00166-02.02] [IN142], [00166-02.02] [IN142], http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html (28.05.2023).
- Beccuqart N. XMCJ, Press Conference to present the conclusion of the second stage of the synodal process 2021–2024: the Continental Phase, 20.04.2023, 1, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2023/04/20/230420of.html> (13.05.2023).
- Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*, 22.02.2007.
- Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, 30.09.2010.
- Bieliński Paweł, Synod Biskupów 2021–2024 – na jakim etapie jesteśmy?, 19.05.2023, <https://www.ekai.pl/synod-biskupow-2021-2024-na-jakim-etapie-jestesmy/> (15.07.2023).
- Bishops' Conference, CELAM, Final Document of the Synodal Continental Assembly of Latin America & Caribbean, 25.04.2023.
- Blázquez Péreza R. (biskup Bilbao), Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 7 października 2008, [00030-02.02] [IN004], http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo6_02.html (28.05.2023).
- Conclusions of the Continental Assembly of the Synod. Catholic Churches in the Middle East, “The name of the Church is Synod”, 13–18.02.2023, Harissa–Lebanon 2023.
- Coleridge M. B. (arcybiskup Canberra-Goulburn), Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 7 października 2008, [00021-02.05] [IN003], http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo6_02.html (28.05.2023).
- Document of the African Synodal Continental Assembly, 01–06.03.2023, Addis Ababa, Ethiopia 2023.
- Dyk S., Homilia. Droga do żywego poznania misterium Chrystusa, Kielce 2016.
- Dyk S., Homilia w osmozie z teologią liturgiczną, „Polonia Sacra” 21 (2017) nr 2, s. 27–43.
- Dyk S., Sławiński H., Szewczyk L., Przepowiadanie homilijne w Polsce. Analiza aspektów treściowych i formalnych wybranych homilii, „Collectanea Theologica” 93 (2023) nr 2, s. 189–225.

- Federation of Asian Bishops' Conferences, Final Document of the Asian Continental Assembly on Synodality, 16.03.2023, Bangkok (Thailand), https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/final_document/ACAS-Final-Document-16-Mar-2023.pdf (28.05.2023).
- Federation of Catholic Bishops Conferences of Oceania, *Oceania Discernment on the Working Document for the Continental Stage* (5–10.02.2023), Fiji 2023.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Christus vivit*, 25.03.2019.
- Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 24.11. 2013.
- Franciszek, List apostolski *Desiderio desideravi*, 29.06.2022.
- General Secretariat of the Synod, Synod 2021–2024. For a Synodal Church: *Communion, Participation, Mission. "Enlarge the Space of Your Tent"* (Is 54:2). Working Document for the Continental Stage, Vatican City 2022, <https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/dcs/Documento-Tappa-Continentale-EN.pdf> (25.01.2023).
- Gądecki S., List braterskiej troski Przewodniczącego Episkopatu ws. niemieckiej „drogi synodalnej”, 22.02.2022, <https://www.ekai.pl/dokumenty/list-braterskiej-troski-przewodniczacego-episkopatu-ws-niemieckiej-drogi-synodalnej/> (30.08.2022).
- Heille G., *The Preaching of Pope Francis: Missionary Discipleship and the Ministry of the Word*, Minnesota, Collegeville 2015.
- Kalbarczyk A., Przepowiadanie do młodzieży dzisiaj, „Warszawskie Studia Pastoralne” 11 (2016) nr 1, s. 253–264.
- Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Dyrektorium homiletyczne, 29.06.2014, Poznań 2015.
- Kudasiewicz J., Pismo św. w teologii i duszpasterstwie: rys historyczno-metodologiczny, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 17–47.
- Leichtfried A., Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 13 października 2008, [00205-02.02] [IN174], [https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Anton_LEICHTFRIED,_Titular_Bishop_of_Rufiniana,_Auxiliary_Bishop_of_Sankt_P%C3%B6lten_\(AUSTRIA\)](https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/b18_02.html#H.E._Most._Rev._Anton_LEICHTFRIED,_Titular_Bishop_of_Rufiniana,_Auxiliary_Bishop_of_Sankt_P%C3%B6lten_(AUSTRIA)) (28.05.2023).

- Lamb C., *Catholic homilies are often a ‘disaster’ says Pope*, „The Tablet”, 24.01.2023, <https://www.thetablet.co.uk/news/16448/catholic-homilies-are-often-a-disaster-says-pope>.
- McLellan Justin, *Long homilies are ‘a disaster,’ keep it under 10 minutes, pope says*, “National Catholic Reporter”, 23.01.2023, <https://www.ncronline.org/vatican/vatican-news/long-homilies-are-disaster-keep-it-under-10-minutes-pope-says> (29.01.2023).
- Ouelleta M. (biskup Quebecu), *Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 6 października 2008, Report Before The Discussion Of The General Reporter*, [00009-02.22], [http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo4_02.html#Report_Before_The_Discussion_Of_The_General_Reporter,_H.Em._Card._Marc_Ouellet,_Archbishop_Of_Quebec_\(Canada\)](http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo4_02.html#Report_Before_The_Discussion_Of_The_General_Reporter,_H.Em._Card._Marc_Ouellet,_Archbishop_Of_Quebec_(Canada)) (28.05.2023).
- Papież: *Kazanie ma trwać „8–10 minut”, wystarczy jeśli wierni zapamiętają „jedną myśl”*, <https://deon.pl/kosciol/papiez-kazanie-ma-trwac-8-10-minut-wystarczy-jesli-wierni-zapamietaja-jedna-mysl,2398433> (25.01.2023).
- Prefect of Doctrinal Congregation Backs Better Homilies, 7.10.2005, ZEO5100705, <http://www.zenit.org/article-14195?l=english> (28.05.2023).
- Ruiz L. A., *Press Conference to present the conclusion of the second stage of the synodal process 2021–2024: the Continental Phase*, 20.04.2023, 1, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2023/04/20/230420f.html> (13.05.2023).
- Sławiński H., *Homilia wprowadzeniem w doświadczenie Boga a kontekst sekularyzmu*, „Przegląd Homiletyczny” 16 (2012), s. 119–134.
- Sławiński H., *Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym*, Kraków 2018.
- Sławiński H., *Inspiracje Franciszka dla postugi słowa*, „Polonia Sacra” 25 (2021) nr 4, s. 43–62.
- Sławiński H., *Język współczesnego przekazu Ewangelii z uwzględnieniem sugestii papieża Franciszka*, „Roczniki Teologiczne” 61 (2014) nr 12, s. 53–71.
- Sławiński H., *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i „Sacramentum Caritatis” do synodu o słowie Bożym i „Verbum Domini”*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2012), s. 37–62.
- Sławiński H., *Znaczenie, geneza i struktura „Dyrektorium homiletycznego”*, „Polonia Sacra” 40 (2015) nr 3, s. 155–176.

- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei Verbum, 18.11.1965.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum concilium, 4.12.1963.
- Synod 2021–2023. Synteza krajowa. Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo, misja, koordynacja A. J. Galbas, Ruda Śląska 2022.
- Synod 2021–2024. European Continental Assembly. Concluding Dossier, Prague, 5–12.02.2023.
- Synod 2021–2024. For a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. The Asian Continental Assembly on Synodality, 23–27.02.2023.
- Synod 2021–2024. The Church is Listening. Summary of the Continental Stage. Digital Synod, March 30, 2023, <https://synod.org.pl/wp-content/uploads/2023/06/ENGLISH.pdf>, s. 4 (15.07.2023).
- Szewczyk L., Chrystocentryczne głoszenie zasad życia chrześcijańskiego, w: Głosimy Pana Jezusa Chrystusa. Treść przepowiadania, red. H. Sławiński, Kraków 2017, s. 173–196.
- Szewczyk L., Recepcja liturgicznego wymiaru homilii, Katowice 2003.
- Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii Inter oecumenici, 26.09.1964.
- Twardy J., Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie, Przemyśl 2009.
- United States Conference of Catholic Bishops, Canadian Conference of Catholic Bishops, Synod 2021–2024. For a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. North American Final Document for the Continental Stage of the 2021–2024 Synod.
- Vademecum Synodu o synodalności, wrzesień 2021, <https://synod.mkw.pl/o-synodzie/vademecum-synodu-o-synodalnosci/> (15.07.2023).
- Weltbischofssynode beklagt: Katholische Sonntagspredigt ist in Krise, 9.10.2008, <http://www.kath.net/detail.php?id=21039>.
- Wiśniewski J., Homilia w teorii i praktyce Benedykta XVI, Kraków 2021.
- Wuerl D. W. (arcybiskup Waszyngtonu), Wypowiedź podczas synodu biskupów w dniu 8 października 2008, [00073-02.07] [IN056], [https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo8_02.html#H.E._Most._Rev._Donald_William_WUERL,_Archbishop_of_Washington_\(UNITED_STATES_OF_AMERICA\)](https://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/02_inglese/bo8_02.html#H.E._Most._Rev._Donald_William_WUERL,_Archbishop_of_Washington_(UNITED_STATES_OF_AMERICA)) (28.05.2023) (28.05.2023).

- XII Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, 5–26.10.2008, *Bulletin. The Word of God in the Life and Mission of the Church*, http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/bollettino_22_xii_ordinaria-2008_index_en.html (28.05.2023).
- XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris*, Città del Vaticano 2008, http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20080511_instrlabor-xii-assembly_en.html (28.05.2023).
- XVI Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris* na pierwszą sesję (październik 2023), https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/universal-stage/il/POL_INSTRUMENTUM-LABORIS.pdf (15.07.2023).

